

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Clypeus Theologiæ Thomisticæ

In Tres Partes Divisus, Et Quinque Voluminibus Comprehensus
Tractatus de Prædestinatione, de Trinitate, de Angelis, & de homine

Gonet, Jean-Baptiste

Coloniæ Agrippinæ, 1671

Art. II. In quo divinæ Processiones consistant?

[urn:nbn:de:hbz:466:1-77146](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-77146)

origines naturā. Idem dicendum cum pro-

portione de processione Verbi Divini, quod procedit à Patre, ut lux à Sole, seu ut splendor glorie ipsius, ut dicit Apostolus ad Hebr. 1. Splendor enim (notat S. Thomas ibidem) est illud quod à fulgore primo emittitur: unde cum sapientia sit quaedam lux spiritalis, prima conceptio sapientia est quodam splendor. Verbum ergo Patris, quod est quaedam conceptus intellectus ejus, est splendor sapientia quā se cognoscit.

Obijcies tertio: Si daretur in Deo processio, illa esset secundum actionem immanentem, & non transeuntem, ut docet S. Thomas hic art. 1. Sed non potest dari processio in Deo, ratione actionis immanentis. Ergo &c. Minor probatur, quia ut dicitur 9. Metaph. inter actionem immanentem & transeuntem, hoc intercedit discrimen, quod actio transeunshabet terminum productum, non autem actio immanens.

Respondet concessa Majori, negando Minorem. Ad cujus probationem, dicendum est cum Cajetano, quod discrimen positum à Philosopho inter actionem immanentem & transeuntem, dupliciter explicatur; primo quoad necessitatem, secundo quoad ordinem. Primo modo intellectum, consistit in eo quod actio immanens, ex ratione communi & generica, non potest habere terminum productum, actio vero transeunshabet terminum productum actionis transeunshabet terminum productum exposcit, cum quodammodo aliqua actio immanens terminum habet productum. Sicut relatio transcendentalis spiritualitatis distinguitur, per hoc quod prima non potest universaliter realem existentiam termini, predicamentalis vero universaliter terminum existentem exposcit; cum quo tamen compatitur, quod aliqua relatio transcendentalis, sine termino existente nequeat subsistere, ut constat in relatione notitiæ intuitivæ ad objectum, & in relatione actionis ad principium, quæ transcendentalis sunt, & tamen realem terminorum existentiam exposcunt. Secundo modo intellectum predictum discrimen, consistit in eo quod actio transeunshabet terminum productum, ad quem ut ad finem ordinatur; immanens autem terminum à se productum pro fine non respicit, sed potius terminus est propter actionem immanentem. Et ita in verbo, & in intellectu creatura contingit: non enim intellectus est propter verbum ut finem, sed potius verbum est propter intellectum, cum ad hoc verbum producatur, ut intellectus in illo contempletur objectum.

ARTICULUS II.

In quo divina Processiones consistant?

Quærendum articulo præcedenti dari processiones in Deo: nunc examinandum restat quid illæ sint, sive in quo essentialiter consistant? Questio autem procedit præcipue de divinis processibus activè sumptis. Ex cujus resolutione constabit, in quo passivæ processiones consistant.

§. I.

Referuntur sententia, & prima rejicitur.

Quæ ergo celebri controversia, quatuor reprobatio A authorum sententias. Prima docet, divinas processiones non esse veras & proprias

actiones, sed tantum resultantias quasdam, seu emanationes; & unam Personam oriri ex alia, eo ferè modo quò proprietates oriuntur ab essentia; non per veram actionem, sed per quandam resultantiam, & simplicem emanationem. Ita Suarez libro 1. de Trinit. cap. 8. & Molina hic disp. 1.

Secunda sententia est Scoti in 1. dist. 2. quæst. 7. qui divinas processiones esse veras actiones ultro proficitur; vult tamen illas ab actibus intelligendi & volendi esse ex æquo & totaliter distinctas; & dictionem non includere formaliter intellectionem; nec spirationem activam, volitionem; & sic salvare putat, quòd licet intelligere & velle sint operationes communes omnibus Personis, non tamen dicere & spirare.

Huic Scoti sententiæ annecti potest opinio quæ tribuitur Henrico, Argentina, Marfilio, Richardo, & alijs, qui non distinguunt duos actus in intellectu; alterum qui sit cognitio, alterum qui sit dictio, sicut Scotus; sed duas cognitiones seu intellectiones, unam absolutam, & communem toti Trinitati, quæ nihil producit; alteram notionalem, & Patri propriam, ex qua Verbum generatur. Et idem proportionaliter dicunt de volitione.

Quarta & ultima sententia, quam Thomistæ amplectuntur, unicum tantum intelligere essentialia in Deo agnoscit, quod ut modificatum relatione Paternitatis, habet rationem dictionis, & producit Verbum; & similiter unicum velle essentialia, quod prout modificatur per relationem Spiratoris, habet rationem spirationis activæ, & Spiritum Sanctum producit.

Dico ergo primo: processiones divinas esse verè & propriè actiones immanentes ac vitales, & non puras ac simplices emanationes.

Probatur primo ex D. Thoma hic art. 2. ubi ait: Verbum procedit per modum intelligibilis actionis, quæ est operatio vitæ. Et art. 3. Processio Verbi (inquit) attenditur secundum actionem intelligibilem. Et art. 5. Processiones in Divinis accipi non possunt, nisi secundum actiones quæ in agente manent.

Probatur secundo conclusionem contra Suarez, argumento ad hominem: nam hic Author disp. 18. Metaph. sect. 3. docet contra Thomistas proprietates produci ab essentia per veram actionem, & non tantum per resultantiam: Sed relationes divinæ constitutive Personarum sunt proprietates, ut omnes Theologi fatentur: Ergo juxta hujus Authoris principia, debent à Deo per veram actionem produci.

Probatur tertio: Simplex resultantia est ab ipsa natura substantiali immediatè, saltem respectu primæ proprietatis: Ergo si processio Verbi, quæ est prima proprietas, sit resultantia, erit immediatè à natura divina; quod tamen negant Suarez & alij Theologi contra Durandum, ut patebit ex dicendis articulo sequenti.

Probatur quarto: Persona subsistens debet produci per veram actionem: Sed processiones divinæ producunt personas subsistentes, ut est certum de fide: Ergo sunt veræ actiones. Major probatur, quia persona subsistens non potest non esse substantialis terminus, per se primo terminans actionem.

Dices: In rebus creatis, quamvis generatio terminetur ad personam subsistentem, tamen in sententia Thomistarum non est vera actio, sed tantum resultantia ex alteratione præcedenti: Ergo falsum est quòd persona subsistens debeat semper

in Bibli

utrumque est essentia divina, quia nec esse ejus est aliud ab ejus essentia; unde non oportet quod aliquid sit nobilitas quam potentia Dei.

§. III.

Impugnatur sententia Scoti.

Secundo, processionibus divinis active dicitur, non esse actus ex æquo distinctos ab intelligere & velle; sed dictionem ac spirationem formaliter includere intellectiōnem & voluntatiōnem.

Probatur primò conclusio: Ex eo probant Theologi cum D. Thoma hic art. 7. duas tantum esse processionibus in Divinis, quia in natura intellectuali sunt tantum duæ actiones, scilicet intelligere & velle; Sed hæc ratio non concluderet, si vera esset sententia Scoti, & si præter actiones intelligendi & volendi darentur in natura intellectuali aliæ actiones intellectus & voluntatis: Ergo &c.

Probatur secundò: Si Filius & Spiritus Sanctus non procederent per actum intelligendi & volendi formaliter, sed per alios actus formaliter aut ex natura rei ab intellectu & voluntate distinctos, Filius ex vi suæ processionis non posset dici sapientia genita, nec Spiritus Sanctus, amor aut dilectio Patris & Filii: Consequens est falsum: Ergo &c.

Secunda Majoris patet: nam sapientia & amor procedunt ex sua natura, ex intellectu & voluntate procedere.

Probatur tertio conclusio, destruendo præcipuum Scoti fundamentum. Ideo enim ille Author fingit in intellectu Dei actum ab intellectu essentiali formaliter & ex natura rei distinctum, ne cogatur admittere quod Verbum procedit per actionem intelligendi essentiali, & tribus Personis communem: Sed hoc non evitatur, admitendo in intellectu Dei actum ab intellectu essentiali distinctum: Ergo ruit præcipuum ejus fundamentum. Minor, in qua posita est difficultas, probatur. Illa actio formaliter ex natura rei ab intellectu distincta, est in ratione actionis actus absolutus, sicut & intellectio ipsa: Ergo in ratione actionis, communis est & essentialis, hoc & ipsa intellectio. Consequentia patet, Antecedens probatur. Actio illa in ratione actionis ab intellectu dimanantis, non est formaliter relatio; hæc enim nec productiva est, nec per modum actionis egreditur ab intellectu, cum sit terminus divinæ naturæ, ipsam in ratione personæ constituens: Ergo talis actio, sub conceptu actionis, quid absolutum est, sicut & intellectio; nam in Deo quidquid non est relativum, est absolutum, & pertinet ad essentialia; ac proinde sequitur ex sententia Scoti, quod Pater per actum absolutum, & tribus Personis communem, suum Verbum producat. Quidni ergo idem posset concedere de ipso intelligere essentiali, ne frustra multiplicentur actiones in Deo?

Denique probatur conclusio: In nobis intellectio & dictio non sunt actus totaliter & ex æquo distincti, sed dictio essentialiter intellectiōnem includit, eique solum superaddit quendam modum causalitatis & efficaciam: Ergo idem à fortiiori dicendum erit in Deo. Consequentia patet: si enim ea quæ distinguuntur in inferioribus, sunt in distincta in superioribus: multo magis indistincta in inferioribus, erunt idem in superioribus. Antecedens verò fusc solet ostendi à nostris Thomistis in libris de anima, potestque breviter suaderi.

Tom. II.

A Primò ex D. Thoma hic art. 1. ubi docet quod quicumque intelligit, ex hoc ipso quod intelligit, producit verbum: Si autem intelligere esset actus ex æquo à dictione distinctus, falsum esset quod quicumque intelligit, ex hoc ipso quod intelligit, exprimat Verbum, imò illud exprimeret, in quantum haberet aliam actionem ab intellectu distinctam: Ergo ex D. Thoma intellectio & dictio in nobis non distinguuntur, sed dicere est intelligere, cum hoc quod est ex se exprimere aliquam conceptionem, ut inquit idem S. Doctor quæst. 4. de verit. art. 2 ad 5.

Secundò probatur idem Antecedens: Juxta S. Thomam, verbum est intellectiōnis terminus: ita enim expressè docet infra quæst. 34. art. 1. ad 2. Et 4. cont. Gent. cap. 11. his verbis: *Est autem de ratione interioris verbi, quod est intentio intellecta, quod procedat ab intelligente secundum suum intelligere, cum sit quasi terminus intellectualis operationis*: Sed verbum est terminus dictionis: Ergo dictio formaliter est intellectio.

Eadem veritas triplici ratione suadetur, Prima sic potest proponi. Respectus ad terminos se habentes ordinatè, non sufficiunt ad constituendum actus ex æquo distinctos: Sed respectus ad Verbum & terminum productum (in quo dictio consistit) & respectus ad objectum cognitum (in quo consistit intellectio) sunt ad terminos ordinatè se habentes: Ergo non sufficiunt ad distinguendum adæquatè dictionem & intellectiōnem: & consequenter dictio non erit actus ex æquo ab intellectu distinctus, sed erit formaliter intellectio.

Major est certa; nam una & eadem actio potest duos terminos producere, unum primariò, & alterum secundariò; ut constat in actione quæ essentialiter producit, secundariò terminata ad passiones; & una actio potest ad duo objecta terminari, primariò ad unum, ad aliud secundariò; ut patet in visione beatifica, primariò terminata ad Deum, secundariò ad creaturas: Ergo termini ordinatè se habentes, non specificant actiones ex æquo distinctas. Minor autem probatur primò ex D. Thoma infra quæst. 34. art. 1. ad 3. ubi ait: *Dicere importat principaliter habitudinem ad verbum conceptum, nihil enim aliud est dicere, quam proferre verbum, sed mediante verbo importat habitudinem ad rem intellectam, quæ in verbo prolato manifestatur intelligenti*: Ergo ex mente D. Thomæ verbum & res intellecta ordinatè se habent in terminando habitudinem dictionis & intellectiōnis. Secundò probatur eadè Minor. Respectus terminatus ad verbum, non sistit in illo, sed transit ad rem intellectam, cum verbum essentialiter sit representatio objecti: Ergo objectum intellectum & verbum ordinatè se habent.

B Secunda ratio ad probandum dictionem ab intellectu adæquatè non distingui, sic potest formari. Omnis actus intellectus est formaliter intellectio: Sed dictio est actus intellectus: Ergo dictio est intellectio formaliter. Minorem concedunt Adversarii, Major autem, in qua est difficultas, probatur primò à simili: Omnis actus voluntatis est volitio, omnis actus potentie visivæ est visio, &c. Ergo pariter omnis actus intellectus est intellectio.

Probatur secundò: Objectum adæquatè specificativum intellectus, est verum & intelligibile, ut docent Philosophi in Metaphysica: Ergo omnis actus intellectus debet esse intellectio. Consequentia patet: nam actus tendens in objectum, sub ratione veri & intelligibilis, est intellectio; sicut.

sicut tendentia in obiectum, sub ratione boni & appetibilis, est volitio.

Probatur tertio: Intellectus est potentia adaequatè intellectiva: Ergo omnis actus eius est actus intelligendi, seu intellectio. Consequentia patet, quia si intellectus esset elicivus alicujus actus qui non esset intellectio, ex hac parte non esset intellectivus; cum non possit vocari intellectivus, nisi ut elicivus intellectiois, & sic non esset adaequatè intellectivus. Antecedens autem probatur. Intellectus est potentia adaequatè cognoscitiva: Ergo & adaequatè intellectiva. Hæc consequentia patet: nam in potentia immateriali, qualis est intellectus, ratio cognoscitivi & intellectivi coincidunt; cum non reperitur in ipsa alia ratio cognoscitivi, quam spiritualis, quæ est ratio intellectivi. Antecedens verò probatur dupliciter: Primo quia visus est adaequatè visivus, & sic de aliis sensibus: Sed intellectus est perfectior & universaliior in ratione cognoscitivi, quam quicumque sensus: Ergo est adaequatè cognoscitivus, & non ex parte. Secundo. Intellectus est adaequatè & perfectè immaterialis: Sed ad immaterialitatem ratio cognoscitivi sequitur, ut ostendimus in Tractatu de Attributis: Ergo intellectus est potentia adaequatè cognoscitiva.

Diff. 2. art. 2

Denique probatur Major principalis hujus secundæ rationis: Actus qui non est intellectio, sufficit ad specificandam potentiam, ex æquo ab intellectu distinctam: Ergo omnis actus potentia intellectiva, formaliter est intellectio. Consequentia patet, Antecedens probatur. Non aliâ ratione volitio specificat potentiam ab intellectu distinctam, nempe voluntatem, nisi quia formaliter intellectio non est: Ergo omnis actus qui non est intellectio, specificare valet potentiam ab intellectu distinctam.

Neque valet si dicas, dictionem, quamvis sit actus ab intellectu distinctus, non valere ad specificandam potentiam ab intellectu distinctam; quia intellectioem supponit, & ab illa ut à principio dependet. Non valet, inquam, nam etiam volitio est intellectu posterior (nihil enim volitum, quin præcognitum) & ab illa dependet ut à principio effectivo, ut aliqui volunt, vel saltem tanquam à necessaria conditione, ut omnes fatentur; & tamen illa specificat potentiam ab intellectu distinctam: Ergo quamvis dicitio supponeret intellectuionem, & ab illa ut à principio penderet, hoc tamen non obstat, quin illa specificaret potentiam ab intellectu distinctam, si esset actus ex æquo ab intellectu distinctus.

45 Tertia ratio ad probandum quòd dicitio est formaliter intellectio, sic proponitur. Dicitio attingit verbum in esse intelligibili formaliter: Ergo est formaliter intellectio. Consequentia patet: nihil enim potest attingere obiectum sub ratione intelligibilis formaliter, nisi intellectio. Antecedens autem probatur. Dicitio habet attingere verbum in ratione representantis obiectum formaliter, cum verbum essentialiter sit imago & representatio obiecti: Sed hoc est attingere illud in esse intelligibili seu intellecti formaliter: Ergo dicitio attingit verbum in esse intelligibili formaliter.

46 Dices primò: Actus quorum termini & modi tendendi sunt distincti, distinguuntur ex æquo: Sed dicitio & intellectu respiciunt distinctos terminos; prima enim respicit verbum productum, secunda obiectum cognitum; gaudentque modis tendendi diversis, nam dicitio respicit verbum, il-

lud producendo, intellectu verò tantum obiectum respicit per modum puræ contemplationis, & ita distinguuntur ex æquo, & consequenter dicitio non est formaliter intellectio.

Respondeo distinguendo Majorem: Si dicitio est terminorum & modi tendendi, formalis sit, concedo Majorem: si sit materialis, nego Majorem; & sub eadem distinctione Minoris, nego Consequentiam: nam cum termini dictionis & intellectuionis ordinatè se habeant, ordine primarii & secundarii, tota illorum distinctio, & modi tendendi, in illis materialis est. Instoque exemplo intellectuivi identificatè inveniuntur, & ratio intellectuivi diversitate terminorum, & modi tendendi; quæ propter illorum ordinem, talis diversitas materialis est. Insto etiam in ratione productivi, & intellectuivi, quæ in eodem actu divini intellectus, per ordinem ad creaturas, reperitur absque distinctione formalis; eò quod ordinatè ad obiectum intellectum, & ad terminum productum comparatur.

Dices rursus: Dicitio intellectuivi creati est prior intellectu: Sed id quod est prius, non includit posterius formaliter: Ergo dicitio intellectuivi creati non est formaliter intellectio. Minor patet, Major verò probatur. Prius est verbum productum, quod fit per dictionem, quam obiectum intelligi, quod ab intellectuione præstat; cum ad hoc producat verbum, ut intellectuus in eo contempletur obiectum: Ergo dicitio intellectuivi creati est prior intellectuione.

Respondeo distinguendo Majorem: Dicitio adæquatè concepta, est prior intellectuione, nego Majorem: inadæquatè concepta, concedo Majorem; & sub eadem distinctione Minoris, nego Consequentiam. Nam licet personalitas divina, sub ratione hypostasis, prior sit relatione sub conceptu referentis, quia tamen prior iste conceptus est inadæquatè, non sequitur illam esse relationem formaliter. Item licet in relatione creata, prior sit respectiva subiecti, quam correlativi seu termini, quia tamen conceptus iste est inadæquatè, non licet inferre, relationem creatam terminum formaliter non respicere. Et ratio est, quia potest una eademque forma duplicem respectum inadæquatè habere, sub quorum uno aliquid minus exercere, quod sit prius eadem formâ, prout aliud minus præstat. Et ita contingit in dictione creata, quæ sub uno conceptu inadæquatè exercet minus productionis verbi, & sub alio minus contemplationis obiecti; quorum primum, hoc secundum præcedit, absque eo quod liceat colligere, dictionem non esse intellectuionem formaliter.

E

§. III.

Alter dicendi modus rejicitur, & vera sententia stabilitur.

Dico tertio, Non datur in Deo intellectio naturalis & relativa, in linea intellectuionis virtualiter ab absoluta distincta.

Probatur primò: Prædicata absoluta non multiplicatur propter identitatem cum relationibus, ut docet D. Thomas quæst. 9. de potentia art. 3. ad 3. Sed intellectu est unum ex prædicatis absolutis in Deo: Ergo ex identitate cum relationibus non multiplicatur virtualiter.

Secundo probatur: Non datur in Deo duplex intel-

intellectus, unus absolutus, alter relativus, ut fa-
centur omnes Theologi: Ergo nec duplex intelli-
gere: absolutum unum, & relativum alterum.
Consequentia tenet ex paritate rationis.

Probatur tertio: Actio intelligendi essentialis,
in ratione intellectus est infinite perfecta; cum
in cognitione attingens omne objectum cognosci-
bile, sub omni modo quod cognoscibile est: Ergo
non datur intellectio notionalis, virtualiter ab
absoluta distincta. Consequentia probatur: Ideo
in Deo non distinguimus duplicem misericordiam
vel iustitiam, quia quilibet intra proprium ge-
neris est infinite perfecta: Ergo eadem ratio
non debet in Deo distinguere duplex actio in-
tellectus.

Denique probatur: Si daretur in Deo intelligen-
te notionale, virtualiter ab essentiali & communi
distinctum, solum posset sic ab eo distinguere per re-
lationem: nam notionalia non aliter distinguuntur
in Deo ab essentialibus & communibus: nisi quia
illa dicunt relationem, non vero ista: Sed relatio
non est sufficiens ad constituendum aliquid intel-
ligere divinum ab intelligere essentiali & commu-
ni formaliter aut virtualiter intra lineam intelli-
gentis distinctum; quia omnis intellectio est actus
secundus vitalis, & perceptio objecti, dicens ordi-
nem ad suum objectum ut objectum illius est; re-
latio vero divina, neque est actus vitalis, neque
perceptio objecti, sed terminus naturae divinae,
constitutivus personae; nec dicit ordinem ad ob-
jectum, sed tantum ad suum correlativum:
ergo &c.

Quod diximus de intellectu, dicendum est
de volitione: quia de utraque eodem proportionali
modo philosophandum est. Unde sicut non debet
in Deo admitti duplex intelligere, unum essentialis,
& alterum notionale, ut jam ostendimus, ita nec
duplex velle.

Dices: D. Thomas infra quaest. 37. art. 2. ad 1.
esse sapientem vel intelligentem in Divinis non
distinguitur nisi essentialiter, & ideo non potest dici quod
Pater sit sapiens vel intelligens Filio; sed diligere su-
muntur non solum essentialiter, sed etiam notionaliter:
Ergo quamvis in Deo admitti non debeat duplex
intelligere virtualiter distinctum, unum essen-
tiale, & alterum notionale, bene tamen duplex
velle.

Respondeo concessio Antecedente, negando
Consequentiam: nam D. Thomas ibi solum in-
modum, inter nomen intellectus & dilectionis
haec haec discrimen, quod primum non dicitur
de Filio in Divinis; quamvis enim secunda Trini-
tatis persona Verbum denominetur, non vocatur
intellectio aut cognitio: alterum vero at-
tribuitur Spiritui Sancto; ille enim non solum
amat, ut impulsus, sed & dilectio appellatur.
Ex quo infert S. Doctor, quod licet non possit
dici, quod Pater est sapiens aut intelligens Filio,
tamen quod Pater & Filius diligunt se Spiritu
Sancto.

Dico ultimum, processiones divinas active sum-
ptas esse ipsosmet actus intelligendi & volendi,
cum speciali tamen modificatione, intellectioni
& volitioni virtualiter superaddita.

Explicatur & simul probatur conclusio. Quam-
vis actualis productio Verbi in Divinis sit forma-
liter ipsum intelligere: quia tamen intelligere ab-
solute & cum praecisione sumptum, est commune
tribus Personis, & in Filio & Spiritu Sancto non
exprimit Verbum; inde fit ut quantum forma-
liter est productio, debeat aliquid addere supra
Tom. II.

A seipsum absolute & cum praecisione sumptum:
quod cum non possit esse aliquis actus specialis,
virtualiter ab ipso distinctus, ut ostendimus, debet
esse quaedam modificatio, ratione cuius sit expres-
sio Verbi in Patre; non autem in Filio, & Spiritu
Sancto. Quod explicatur exemplo ex naturalibus
desumpto. Sicut enim per actum scientiae naturalis
producitur habitus scientiae, absque eo quod esse
productionem talis habitus, dicat specialem ratio-
nem actionis, distinctam ab actu scientifico; sed
ita ut ipsemet actus sciendi sit productio illius, non
absolute, & quatenus praecise est actus denomi-
nans scientem & scitum, sed prout est modifica-
tus per quandam formalitatem modalem fecun-
ditatis & causalitatis. Ita similiter in Divinis ver-
bum exprimitur per illummet actum, qui est intel-
ligere, quatenus tamen habet specialem modifica-
tionem sibi superaditam, ob quam exprimit illud.
Quod non est ita intelligendum, ut illa formalitas
sive modificatio sit ipsa expressio Verbi; aliàs esset
actio specialis ab intellectione saltem formaliter
distincta; sed ita solum ut compleat intellectio-
nem in ratione dictionis sive expressionis Verbi,
ob quam rationem non incongrue ab aliquibus di-
citur expressio, sive productio Verbi ut quo, quia
est illud quo intellectio habet exprimere Verbum
ut quod.

Est tamen haec differentia inter scientiam & in-
tellectionem creatam producentem verbum, ex
una parte, & intellectionem divinam ex alia, quod
modus sive formalitas illa quam intellectio creatam
& actus sciendi dicunt, in quantum habent ratio-
nem productionis, est aliquid in recto ab illis im-
portatum, quo habent complere vim & efficaciam
inferendi verbum, aut habitum scientiae; & hoc
quia ratione suae limitationis non sibi formaliter
identificant quidquid ad hoc munus requiritur: at
vero modificatio quam dicit intellectio divina, ut
productiva Verbi, est aliquid ab ea solum in obli-
quo importatum, & tanquam connotatum: quia
ratione suae infinitatis habet ex se formaliter quid-
quid in recto requiritur ad expressionem Verbi.
Illud autem obliquum sive connotatum nihil aliud
est quam relatio Paternitatis sive modus specialis
quo est in prima Persona, vel in Persona constitu-
ta per relationem Paternitatis: unde quia il-
lam modificationem non dicit formaliter in
Filio, & in Spiritu Sancto, sed oppositam, non
est in eis actualis expressio Verbi, sed solum sim-
plex intellectio. Quod vero illa modificatio sit
illud quod modo assignavimus, patet ex eo quod
quidquid aliud divina intellectio dicit, praeter hu-
jusmodi connotatum, habet etiam in Filio & Spi-
ritu Sancto.

§. IV.

Corollaria praecedentis doctrinae.

EX dictis inferes primo: duplex esse discrimen
inter dictionem intellectus creati & intel-
lectus divini. Primum est, quod in dictione creatam
ordo ad verbum productum est prior ordine ad
objectum intellectum; quia non nisi in illo, & ra-
tione illius, ad objectum terminatur: dicitio autem
divina, prius intelligitur terminata ad objectum
sub conceptu intellectus, quam ad Verbum pro-
ductum; quia Verbum non est necessarium, ut in
illo & ratione illius cognoscatur objectum: imò
Verbum ex infinita fecunditate, & cognitio-
ne essentialis & Trinitatis procedit, ut infra vi-
debimus.

Secundum discrimen inter utramque est, quod dictio creata comparatur ad intellectum ut sic, tanquam species ad genus: dictio autem divina non sic comparatur, sed ut res cum modo, ad rem sine modo. Primum patet: nam dictio creata essentialiter distinguitur ab intellectu non producente verbum, & cum illa univocè convenit in ratione intellectus: Ergo dictio creata comparatur ad intellectum ut sic, uti species ad genus. Secundum manifestè probatur: intellectus divina non multiplicatur virtualiter intra lineam intellectus, per intellectum notionalem & essentialem, ut supra ostendimus: Ergo dictio non comparatur ad intellectum divinam, ut inferior in linea intellectus; & aliàs illi superaddit modum supra explicatum: Ergo differt ab illa ut includens ab inclusio, & sicut res cum modo, à re sine modo. Ratio autem cur dictio creata ab intellectu non producente verbum differt in linea intellectus, non autem dictio divina ab intellectu divina, est, quia intellectus creata producit verbum, habet objectum distinctum ab intellectu non producente; cum prima circa objectum creatum, secunda circa objectum increatum, Deum scilicet clarè visum, versetur; idèq; differt in linea intellectus, dictio verò divina, in ratione intellectus, & divina intellectus, habent idem objectum formale, nempe immaterialitatem divinam, & divinam essentiam; & idè intra lineam intellectus non distinguuntur.

59. Infero secundò contra Scotum, Suarezem, & alios: processionès divinas activè sumptas, non identificari adæquatè cum relationibus principiorum, v. g. generationem activam cum relatione Patris, Patet etiam hoc corollarium ex dictis: Nam, ut §. precedenti ostendimus, dictio in Deo non est actus ab intellectu essentiali virtualiter adæquatè distinctus: At si identitate adæquatè cum Paternitate gauderet, non posset non distingui virtualiter adæquatè ab intellectu essentiali, cum ab illa virtualiter adæquatè Paternitas distinguatur: Ergo generatio activa cum relatione Patris adæquatè non identificatur, sed absolutum cum respectivo importat.

60. Sed oppones in contrarium celebre testimonium D. Thomæ infra quæst. 41 art. 1. ad 2. ubi ait: *Remota motu, actio nihil aliud importat quam ordinem originis, secundum quod à causa aliqua vel principio procedit in id quod est à principio: unde cum in Divinis non sit motus, actio personalis producentis, nihil aliud est, quam habitudo principij ad personam qua est à principio; qua quidem habitudines sunt ipse relationes.* Quibus verbis non solum videtur favere oppositæ sententiæ, sed etiam ad illam suadendam, hoc argumentum insinuare. Secluso motu ab actione, non remanet nisi sola relatio: Sed à processione divina secluditur motus: Ergo in illa non remanet nisi sola relatio; & consequenter generatio, & quævis alia processio activa, adæquatè in relatione consistunt.

61. Ad testimonium D. Thomæ quidam ex nostris respondent, loqui D. Thomam de actibus notionalibus, secundum id quod addunt ad actus essentialis, in quibus prout sic, ex hic quæ in actione creata inveniuntur, non remanet nisi sola relatio. Sed meliùs responderetur, loqui D. Thomam de processionibus divinis, quantum ad id à quo nomen processionis fuit impositum ad significandum, non verò quoad rem significatam: quia ut ibi docet, processio fuit imposita ad significandum, à motu in quo ordo realis fundatur; & quia

à processionibus divinis secluditur motus, conquirens fit, quòd loquendo de processione, quantum ad id à quo nomen fuit ad significandum impositum, non remaneat nisi relatio sola; ex parte tamen rei significatæ, præter motum & realitatem actualitatis, quæ in divinis processionibus invenitur. Unde ad argumentum in forma respondendo, distinguendo Majorem, secluso motu ab actione, non remanet nisi sola relatio; ex his que importat actio, quantum ad id à quo nomen actionis fuit impositum, concedo Majorem: ex his que importat actio, ex parte rei significatæ, nego Majorem. Et in isto in actione essentiali intellectus divini, à qua secluditur motus, & tamen in illa non remanet sola relatio, sed vera ratio actionis & intellectus. In isto etiam in creatione activa, à qua etiam secluditur motus, & tamen non remanet nisi sola relatio; aliàs cum relatio fundata in creatione sit relatio rationis, in ente rationis creatio consistet.

Quod diximus de processionibus activis, dicendum est de passivis, servatâ proportionè: unde sicur actio intelligendi, prout in Patre, seu ut modè, ficata relatione Paternitatis, est generatio activa, ita ipsam intelligi, ut in Filio, seu ut filiatione modificatum, est nativitas & origo passiva: quæ utramque relatio ingreditur, non ut forma, sed ut complementum formæ, ut magis patebit ex dictis articulo sequenti.

ARTICULUS III.

Quodnam sit principium quo Divinarum processionum?

§. I.

Quibusdam præmissis referuntur sententiæ.

Suppono primò, duplex solere à Philosophis distingui principium alicujus operationis: unum quod vocant, *principium quod*, & est ipsum suppositum operans; unde communiter dicitur quòd actiones sunt suppositorum: alterum quod appellant *principium quò*, & est forma seu virtus, quæ mediante supposito operatur. Et hoc secundum ad huc est duplex; remotum scilicet, sive radicale; & proximum, seu formale; ut videre est in productione ignis vel caloris: proximum enim est principium quò, est calor; radicale verò, forma substantialis ignis, à qua calor emanat tanquam proprietas.

Suppono secundò principium quod divinarum processionum esse ipsum suppositum Patris & Filij Patris quidem respectu generationis, & Patris & Filij simul respectu spirationis. Quod enim realiter procedit, realiter debet distingui à principio à quo procedit, propter oppositionem relativam, quæ inter producentem & productum reperitur: unde cum in Divinis solæ Personæ distinguantur realiter, illæ solum possunt esse principium quod divinarum processionum. Quare Concilium Lateranense cap. *Damnatus*, de summa Trinit. & fide Cathol. decernit essentiam divinam nec generare, nec spirare. His præmissis.

Celebris restat difficultas & controversia inter Theologos, quodnam sit principium quò, tam remotum, quam proximum divinarum processionum? Cum enim in Patre generentur Filius, & in Patre & Filio producentibus Spiritus Sanctus